
E-bulletin dopravního práva

Obsah

- I. Žaloby na určení a žaloby na plnění a překážka věci zahájené
- II. Aktivní legitimace a regresní nároky u žalob z přepravních smluv
- III. Soudní rozhodnutí
- IV. Příště

1. Žaloby na určení a žaloby na plnění a překážka věci zahájené

Dle článku 17 odst. 1 Úmluvy CMR odpovídá dopravce za úplnou nebo částečnou ztrátu zásilky nebo za její poškození, které vznikne od okamžiku převzetí zásilky až do okamžiku jejího vydání. Dojde-li ke škodě na zásilce, uplatňují zpravidla příjemce nebo odesílatel vzniklou škodu v souladu s Úmluvou CMR na dopravci. V takovém případě je jednou ze základních otázek otázka rozsahu náhrady škody, a to buď v limitované výši dle článku 23 odst. 3 Úmluvy CMR, nebo za použití článku 29 Úmluvy CMR v plné výši s ohledem na úmysl či zavinění rovnocenné úmyslu (hrubou nedbalost) na straně dopravce.

Různé právní systémy v zemích členských států Úmluvy CMR umožňují odlišný přístup dopravců i oprávněných osob k uplatňování výše uvedených nároků, ale i k obraně vůči nim. Velmi často se, zejména v Holandsku, stává, že

- a) dopravce v zájmu určení rozsahu jeho odpovědnosti podá tzv. (negativní) určovací žalobu. Předmětnou žalobou se dopravce domáhá určení, že za vzniklou ztrátu či poškození zásilky odpovídá jenom v limitovaném rozsahu dle článku 23 odst. 3 Úmluvy CMR a je vyloučena jeho rozšířená odpovědnost ve smyslu článku 29 Úmluvy CMR
- b) oprávněná osoba (odesílatel, příjemce, pojišťovna poskytující náhradu) podá žalobu na určení výše plnění, které je dopravce povinen poskytnout za způsobenou škodu, přičemž se nezřídkou domáhá stanovení plné náhrady bez zohlednění omezení daného článkem 23 odst. 3 Úmluvy CMR s poukazem na hrubou nedbalost či úmyslu rovnocenné zavinění dopravce.

Otázka, zda dopravcem podaná určovací žaloba může zastavit, vyloučit nebo vést k zamítnutí žaloby na plnění, podané později oprávněnou osobou požadující po dopravci náhradu škody, patří k jedné ze základních procesních otázek, které mají zásadní vztah jak k evropským předpisům, tak k článku 31 odst. 1 a 2 Úmluvy CMR.

1) Právní situace v Holandsku

Je poměrně časté, že odesílatel, který v Holandsku podá k přepravě zásilku u holandského dopravce, uplatňuje svůj nárok na náhradu škody vzniklé na zásilce nikoli v této zemi, ale v jiném smluvním státě Úmluvy CMR na základě výběru místa soudu dle článku 31 odst. 1 Úmluvy CMR. Holandský odesílatel tak nevyužívá možnosti žalovat v místě, kde má žalovaný (holandský dopravce) své trvalé sídlo, nebo kde (dle článku 31 odst. 1 písm. a) Úmluvy CMR) leží místo, kde byla zásilka převzata k přepravě (dle článku 31 odst. písm. b) Úmluvy CMR), ale volí raději místo soudu v jiné zemi s poukazem na ustanovení článku 31 odst. 1 písm. b), tedy místo určené k vydání zásilky. Důvodem je skutečnost, že holandský dopravce nezřídka bezprostředně po vzniku škody na zásilce podává v Holandsku tzv. negativní určovací žalobu, jíž se domáhá určení své omezené odpovědnosti za vzniklou škodu.

K bližšímu pochopení vzniklé situace je vhodné si na tomto místě přečíst rozsudky Spolkového soudního dvora (BGH) v Německu a rozsudek Evropského soudního dvora z roku 2004, které jsou obsahem III. části tohoto elektronického bulletinu.

Holandské právo připouští, aby strana s odpovídajícím zájmem na věci podala žalobu, na jejímž základě má soud rozhodnout, že tato strana není vůči protistraně odpovědnou, anebo je odpovědnou pouze v omezeném rozsahu. Holandské soudy považují žalobu podanou dopravcem ve smyslu výše uvedené holandské právní úpravy za žalobu podanou podle článku 31 odst. 2 Úmluvy CMR s tím, že podání další (nové) žaloby na plnění brání překážka litispendence. Proto se oprávněná osoba, dožadující se náhrady škody způsobené na zásilce, obrací se svojí žalobou vůči dopravci nikoli k holandskému soudu, ale k soudu jiné smluvní země Úmluvy CMR, který žalobu podanou u holandského soudu dopravcem nepovažuje za překážku věci zahájené (lis pendens).

Přepravy zahájené v Holandsku a směřující do České republiky jsou určovacími žalobami v Holandsku napadány také a někteří holandsští odesílatelé uplatňují proto své nároky vůči holandským dopravcům v místě určení zásilky, tedy u soudů na území České republiky.

2) Úmluva CMR

Úmluva CMR ve své Kapitole V upravuje otázku soudní příslušnosti pro řešení sporů vzniklých z přeprav Úmluvě podléhajících. Článek 31 odst. 1 připouští, aby strany určily dohodou, u kterého soudu smluvního státu bude jejich spor rozhodnut. Nedojde-li však mezi stranami k dohodě, je žalobci dáno na výběr, zda bude žalovat u soudu státu:

- a) na jehož území má žalovaný trvalé bydliště, hlavní sídlo podniku, pobočku nebo jednatelství, jejichž prostřednictvím byla přepravní smlouva uzavřena, nebo
- b) leží místo, kde byla zásilka převzata k přepravě, nebo
- c) leží místo určené k vydání zásilky.

Úmluva CMR výslovně stanovuje, že u jiných soudů žalobce spor vést nemůže. Nedošlo-li tedy k dohodě stran, má žalobce na výběr tři možnosti, kde žalobu uplatnit. Každá z těchto možností však může vést k soudu jiného smluvního státu. Má-li např. žalovaný dopravce trvalé sídlo podniku v České republice, zásilka byla převzata v Holandsku a místo jejího určení bylo určeno v Maďarsku, může odesílatel, popř. příjemce zvolit soudní příslušnost kteréhokoli ze tří smluvních států Úmluvy CMR.

Ve snaze zabránit projednávání téže věci u několika soudů smluvních států tak, jak dáno na výběr v článku 31 odst. 1 Úmluvy CMR, však současně druhý odstavec článku 31 zakládá překážku věci zahájené a stanovuje, že je-li u sporu z přepravy podle Úmluvy CMR již žaloba před soudem projednávána, nebo byl již v takovém sporu vynesena rozsudek, nelze podat z totožného důvodu mezi stejnými stranami žalobu novou. Výjimkou je situace, kdy rozhodnutí soudu, před nímž byla projednávána první žaloba, není vykonatelné ve státě, ve kterém je podávána nová žaloba (ve snaze umožnit exekuci případného soudního rozhodnutí).

Otázka, zda lze negativní určovací žalobu považovat za žalobu ve smyslu článku 31 odst. 1 a 2 Úmluvy CMR, tedy za překážku uplatnění žaloby na plnění, je pro postavení osoby uplatňující nároky na náhradu škody ze ztráty či poškození zásilky zcela zásadní.

3) Evropské předpisy

Dne 27.9.1968 byla v rámci Evropy přijata tzv. Bruselská úmluva nebo-li Úmluva o soudní příslušnosti a o výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Bruselská úmluva je v současné době nahrazena Nařízením Rady (ES) č. 44/2001, platným od 1.3.2002, o soudní příslušnosti a o uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

Článek 20 Bruselské úmluvy je téměř shodný s článkem 26 Nařízení (ES) č. 44/2001, když oba předpisy stanovují, že „**pokud se žalovaný, který má bydliště na území jednoho členského státu a je žalován před soudem jiného členského státu, k tomuto soudu nedostaví, prohlásí soud i bez návrhu, že není k projednání věci příslušný, nevyplývá-li jeho příslušnost z tohoto nařízení**“.

Článek 57 Bruselské úmluvy, který je také obsahově shodný s článkem 71 Nařízení (ES) č. 44/2001, současně stanovuje, že „**touto úpravou nejsou dotčeny smlouvy, jejichž stranami jsou členské státy a jež upravují příslušnost, uznání nebo výkon rozhodnutí ve zvláště vymezených věcech**“.

Výsledkem výše uvedené úpravy je, že

- i) soud smluvního státu Úmluvy CMR, který bude považovat dříve podanou (negativní) určovací žalobu za žalobu ve smyslu článku 31 odst. 1 Úmluvy CMR, zamítne žalobu podanou na plnění oprávněnou osobou (poškozeným odesílatelem, příjemcem) s ohledem na překážku věci zahájené (lis pendens) ve smyslu článku 31 odst. 2 Úmluvy CMR, a
- ii) soud smluvního státu se dle Bruselské úmluvy, popř. Nařízení (ES) č. 44/2001 prohlásí za nepřísušný, pokud se žalovaný, mající bydliště na území jiného členského státu, k tomuto soudu nedostaví.

Důsledkem výše uvedené úpravy Úmluvy CMR a Nařízení (ES) č. 44/2001 (popř. Bruselské úmluvy) je, že by holandský dopravce, který podá žalobu u holandského soudu na určení omezeného rozsahu jeho odpovědnosti (negativní určovací žalobu), mohl zabránit projednání žaloby na určení v jiném smluvním státě (v Česku, Maďarsku) prostým odmítnutím účasti na soudním projednání věci, čímž by vyvolal ve smyslu článku 57 Bruselské úmluvy, popř. článku 71 Nařízení (ES) č. 44/2001 rozhodnutí soudu o své nepřísušnosti.

4) Rozhodnutí německého BGH

Z rozhodnutí německého Spolkového soudního dvora (BGH), která jsou uvedena v další části tohoto e-Bulletinu, vyplývá jednoznačné stanovisko k (negativním) určovacím žalobám a námitkám litispendence, uplatňovaným při projednávání žalob na plnění před německými soudy. Dle německé soudní praxe odpadá zájem na žalobě na určení v okamžiku, kdy je podána ve stejné věci žaloba na plnění. To vyplývá ze skutečnosti, že ochranný účel žaloby na plnění jde nad rámec ochranného účelu žaloby určovací. Jak je zřejmé z příložených rozsudků BGH z 20.

11.2003 č.j. I ZR 102/02 a I ZR 294/02, jsou jejich závěry shodné s právním stanoviskem Evropského soudního dvora z 28.10.2004 (C-148/03). Právní závěry nejvyššího německého soudu i Evropského soudního dvora vycházející při posuzování významu negativní určovací žaloby a článku 31 Úmluvy CMR ve vazbě na článek 57 Bruselské úmluvy a článek 71 Nařízení (ES) č. 44/2001 ze stejných principů:

- a) uplatnění negativní určovací žaloby před soudem zvoleným dle článku 31 odst. 1 Úmluvy CMR nemůže založit námitku litispendence ve smyslu článku 31 odst. 2 Úmluvy CMR. Uplatnění žaloby na plnění ve stejné věci v Německu nepovede k vyslovení nepřislušnosti německého soudu k projednání věci ve smyslu článku 31 odst. 2 Úmluvy CMR. Německý nejvyšší soud vychází z právního závěru, že (negativní) určovací žaloba a žaloba na plnění nejsou žalobami v téže věci, neboť výrok (negativní) určovací žaloby s výjimkou ustanovení o nákladech řízení nemá vykonatelný obsah, což platí též pro zamítavé rozhodnutí o žalobě na plnění.
- b) článek 31 odst. 1 Úmluvy CMR řeší mezinárodní příslušnost, tedy otázku, před soudem kterého státu může být žaloba uplatněna. Tím však není zakládána žádná výlučná mezinárodní příslušnost soudu určitého smluvního státu.
- c) určité napětí mezi (negativní) určovací žalobou a žalobou na plnění je třeba vykládat ve prospěch žaloby na plnění. Dopravci zpravidla přísluší nárok na úhradu dopravného, popř. nárok vyplývající z článku 10 Úmluvy CMR, zatímco odesílateli nebo příjemci veškeré nároky na náhradu škody při ztrátě, poškození nebo překročení dodací lhůty.
- d) nebylo účelem úpravy článku 31 Úmluvy CMR nutit věřitele (odesílatele, příjemce), aby musel v případě podání (negativní) určovací žaloby ze strany dopravce uplatnit své nároky na náhradu škody protižalobou právě u soudu toho státu, který dopravce zvolil pro uplatnění své (negativní) určovací žaloby.

Uplatnění žaloby na plnění dle Úmluvy CMR před německými soudy nepovede tedy k odmítnutí takové žaloby z důvodu, že u jiného soudu smluvního státu Úmluvy CMR byla podána dřívější (negativní) určovací žaloba.

Jak dále vyplývá z rozhodnutí Evropského soudního dvora z 28.10.2004, vztahujícího se ke sporu norimberské pojišťovny se společností Portbridge Transport International B.V., nemůže ani skutečnost, že se žalovaný ve smyslu článku 20 Bruselské úmluvy, popř. ve smyslu článku 26 Nařízení (ES) č. 44/2001 nedostaví k soudu jiného smluvního státu za účelem projednání věci, vést k vyslovení nepřislušnosti k projednání žaloby tímto soudem. Evropský soudní dvůr ve svém rozhodnutí z 28.10.2004 – C-148/03 konstatoval, že účelem článku 57 Bruselské úmluvy je právě zohledňovat zvláštní ujednání mezi státy, která byla vytvořena pro právní úpravu v určité

oblasti. Úmluva CMR takovou zvláštní právní úpravu představuje a soud smluvního státu, před nímž je žalován odpůrce, jenž má sídlo na území jiného smluvního státu, může založit svou příslušnost k projednání věci právě na Úmluvě CMR, která obsahuje zvláštní ustanovení o soudní příslušnosti. Proto ani skutečnost, že se odpůrce k řízení nedostaví nebo se řízení přímo výslovně zúčastnit odmítne, nemůže vést k vyslovení nepřislušnosti a odmítnutí projednat předmětnou věc.

4) Situace u soudů v České republice

Přestože nám nejsou známa tuzemská rozhodnutí, která by posuzovala vztah Úmluvy CMR, a to konkrétně jejího článku 31 odst. 1 a 2, k Bruselské úmluvě či Nařízení (ES) č. 44/2001, jsou již snahy holandských subjektů podávat žaloby v České republice, tedy v místě určeném k vydání zásilky, zaznamenány. S ohledem na tuto skutečnost budou jistě rozhodnutí Evropského soudního dvora i stanoviska zahraničních soudů v této věci přínosná.

Jak vyplývá z § 80 písm. c) občanského soudního řádu, lze žalobou uplatnit, aby bylo rozhodnuto o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem. Naléhavý právní zájem na požadovaném určení je dán jen tehdy, jestliže je takové určení způsobilé odstranit stav právní nejistoty žalobce, nebo ohrožení jeho práva. Komentář k příslušnému zákonnému ustanovení uvádí, že naléhavý právní zájem je dále dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce, nebo kde by se bez tohoto určení stalo jeho právní postavení nejistým. Žaloba domáhající se určení nemůže být zpravidla opodstatněná tam, kde lze žalovat na splnění povinnosti. Určovací žaloba má tak preventivní povahu a má poskytnout ochranu právnímu postavení žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva. Určovací žaloba není již opodstatněná tam, kde právní vztah nebo právo již byly porušeny a kde již byla podána žaloba na plnění. Z tohoto komentáře jednoznačně vyplývá, že byla-li ve sporu z přepravy již podána žaloba na plnění, je následné uplatnění (negativní) určovací žaloby bezpředmětné.

Zásadní však je, že podání určovací žaloby netvoří v České republice překážku litispendence a pravomocné rozhodnutí o žalobě o určení netvoří překážku věci pravomocně rozsouzené (res iudicata) pro žalobu na plnění, i když je založena na stejném právním vztahu nebo právu. Jak dále vyplývá z komentáře k § 159 a) OSŘ (Bureš, Drápal, Krčmář a kol., Občanský soudní řád – Komentář, VII. vydání, 1. díl, str. 736), pravomocný rozsudek o žalobě o určení dle § 80 písm. c) OSŘ tvoří překážku věci rozhodnuté vůči nové žalobě o určení. Žaloba na plnění je přípustná, i když se týká totožných osob nebo osob, pro něž je závazný pravomocný rozsudek, jímž bylo rozhodnuto o žalobě o určení, neboť bylo pravomocně rozhodnuto jen o tom, zda tu právní vztah nebo právo je či není, nikoli o plnění z téhož právního vztahu nebo práva. Pro účastníky řízení a

pro soud je přitom rozhodnutí o tom, zda tu právní vztah nebo právo je či není, závazné, jak vyplývá ze znění § 135 odst. 2 OSŘ.

Naopak, pravomocný rozsudek, jímž bylo rozhodnuto o žalobě o splnění povinnosti, vytváří překážku res iudicata vůči žalobě o určení právního vztahu, jestliže otázka, zda tu takový právní vztah je či není, musela být posouzena při rozhodování o žalobě na plnění.

Tato ustanovení tedy, na rozdíl od holandské právní praxe, reflektují praxi německou i stanovisko Evropského soudního dvora, když nepovažují podanou žalobu na určení za překážku žaloby na plnění. V tomto smyslu by žalobám, podávaným holandskými subjekty na plnění v České republice, nemělo, i přes v Holandsku podanou (negativní) určovací žalobu, stát nic v cestě. Jak se budou dále vyvíjet stanoviska českých soudů ukáže však až nejbližší budoucnost.

II. Aktivní legitimace a regresní nároky u žalob z přepravních smluv

Při uplatňování nároků z přepravních smluv je otázka aktivní legitimace častokrát jednou ze zásadních, na níž může skončit uplatňovaný nárok už v jeho samotném začátku. Uplatnění žaloby u soudu jménem osoby, která není oprávněna k uplatnění nároku z přepravní smlouvy, vede buď k rychlému zamítnutí žaloby, nebo k dlouholetému sporu, přičemž následné rozhodnutí o nedostatku aktivní legitimace zpravidla znamená zánik nároků skutečně oprávněné osoby, která tyto nároky včas neuplatnila, zejména při vědomí, že předmětné nároky jsou uplatňovány v soudním řízení jinou osobou.

Úmluva CMR o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě neřeší, kdo je osobou oprávněnou uplatňovat nároky z přepravní smlouvy. Pozitivní ustanovení, které by se touto otázkou zabývalo, v Úmluvě CMR nenalezneme.

Dopravce jakožto strana přepravní smlouvy může přirozeně své nároky z přepravní smlouvy uplatňovat přímo a bez omezení. Jakmile však do přepravních vztahů vstoupí následný dopravce, poddopravce či mezidopravce, není v tomto případě řešení otázky aktivní legitimace již tak jednoduché. Stačí prozkoumat zahraniční rozhodnutí, aby bylo zřejmé, že na postavení následného dopravce ve smyslu článku 34 a násl. Úmluvy CMR, jakož i na postavení poddopravce, není v jednotlivých zemích – stranách Úmluvy CMR jednotný pohled.

Je všeobecně přijatou úzání, že je to odesílatel, komu náleží nejširší oprávnění uplatňovat nároky vůči dopravci z přepravní smlouvy. Toto oprávnění náleží odesílateli i v případě, že se příjemce zásilky stal oprávněným se zásilkou nakládat, popřípadě již zásilku převzal od dopravce. Samotné oprávnění příjemce uplatňovat nároky z přepravní smlouvy vůči dopravci je založeno na ustanovení článku 13 odst. 1 věta první Úmluvy CMR. Oprávnění příjemce se vztahuje na případy ztráty zásilky nebo překročení dodací lhůty, nicméně z Úmluvy CMR nevyplývá přímé oprávnění příjemce uplatňovat vůči dopravci též nároky z poškození zásilky. Přesto je toto oprávnění, tedy uplatňování nároků na náhradu škody z poškození přepravovaného zboží, příjemci přiznáváno, pokud příjemce v době uplatnění nároků již získal právo disponovat se zásilkou ve smyslu článku 12 Úmluvy CMR.

Dojde-li k případu, že je totožný nárok na náhradu škody vůči dopravci uplatněn jak příjemcem, tak i odesílatelem, zbaví se dopravce své povinnosti, uhradí-li nárok kterémukoli z nich. Dříve podaná žaloba má ovšem prioritu nad žalobou podanou (oprávněnou osobou) později.

Jednotlivé případy aktivní legitimace však nemusí a často také ani nevyplývají z přímého smluvního vztahu – vztahu z přepravní smlouvy, ale jsou od tohoto vztahu odvozeny. Přepravní smlouva, která je svým způsobem smlouvou ve prospěch třetí osoby, umožňuje, jak uvedeno výše, uplatňování nároků ze strany příjemce, ačkoliv ten není stranou přepravní smlouvy a nemá tak vůči dopravci přímý smluvní vztah.

1) **postoupení pohledávky**

Snad nejjednodušším případem, jak nabýt aktivní legitimaci k uplatňování nároků vůči dopravci, je postoupení pohledávky. Ve smyslu § 524 a násl. občanského zákoníku lze i bez souhlasu věřitele postoupit pohledávku na třetí osobu, a to písemnou smlouvou. Odesílatel popřípadě dopravce mohou tedy postoupit své nároky z přepravní smlouvy, tedy nároky na náhradu škody za ztrátu, poškození zásilky nebo překročení dodací lhůty, na třetí osobu. Takové postoupení bude platné, bude-li smlouva vyhotovena písemně. Ve smyslu § 530 ObčZ může však nabyvatel pohledávky – postupník dohodnout s převodcem – postupitelem, že převedenou pohledávku bude i nadále vymáhat její původní majitel – postupitel, a to i případnou žalobou u soudu. Takové vymáhání je však po právu pouze v případě, že postupník pohledávku sám nevymáhá.

Postoupení pohledávky je často využíváno zejména tam, kde není úplná jistota o případné aktivní legitimaci uplatňovatele nároku. Rozhodne-li se například odesílatel uplatňovat svůj nárok vůči poddopravci, ačkoliv s ním není ve smluvním vztahu, neboť přepravní smlouvu uzavřel s hlavním dopravcem, bude vhodné, aby si odesílatel před podáním žaloby nechal postoupit veškeré nároky na náhradu vzniklé škody vůči poddopravci od hlavního dopravce (svého

smluvního partnera). Ačkoli odesílatel není povinen své nároky z přepravní smlouvy uplatňovat přímo vůči poddopravci (který může být třetím – čtvrtým poddopravcem v řadě), jeví se takový postup často výhodný, neboť zahájení sporu odesílatelem vůči hlavnímu dopravci zpravidla vyvolá též řízení mezi hlavním dopravcem a poddopravcem. Přímé uplatnění nároků tak sníží počet případných sporů, často usnadní též důkazní břemeno, ale klade větší důraz na dostatečné posouzení aktivní legitimace odesílatele, který není s poddopravcem ve smluvním vztahu.

Článek 41 odst. 2 Úmluvy CMR výslovně zakazuje, aby byly na dopravce (zejména ze strany odesílatele) postoupeny nároky z pojištění zásilky, nebo aby byly uzavírány jakékoli jiné podobné doložky. Postoupení pojistných nároků na dopravce by totiž vedlo k tomu, že by to byl právě odesílatel, kdo by na své náklady kryl riziko, přináležející z přepravy zásilky dopravci.

V případě, že dochází k postoupení pohledávky na základě různých právních řádů, je třeba bedlivě sledovat, jaké konkrétní právní podmínky jsou pro postoupení pohledávek nastaveny, aby při soudním projednání nároků nedocházelo k náhlým zjištěním, že nárok nebyl na postupníka platně převeden a z tohoto důvodu byla žaloba bez dalšího zamítnuta. V řadě zemí je k platnému převodu pohledávky nutno provést úhradu kupní ceny postupiteli, popř. právní řád přiznává postavení žalobci teprve tehdy, sníží-li se jeho majetek skutečně v důsledku škodní události.

2) regresní nároky pojistitele

Zejména v německy hovořících zemích je uplatňování nároků na náhradu škody vůči dopravci ze strany pojišťovny velmi časté. Pojišťovna po výplatě pojistného plnění přebírá veškeré nároky odesílatele, popřípadě příjemce, vůči dopravci a tyto uplatňuje vlastním jménem v zájmu pokrytí výše náhrady, kterou odesílateli, resp. příjemci v případě škodní události pojišťovna poskytla coby pojistné plnění.

Ustanovení § 33 platného zákona o pojistné smlouvě č. 37/2004 představuje případ tzv. zákonné cese, kdy po výplatě pojistného plnění přechází na pojišťovnu v rozsahu poskytnutého plnění nárok na náhradu škody vůči škůdci. Toto ustanovení nahradilo původní znění § 813 občanského zákoníku, které již není platné. Vyplatí-li tedy pojišťovna oprávněnému určitou částku na náhradu škody vzniklé na přepravované zásilce, přechází na ni v tomto rozsahu nárok na uplatňování této náhrady (ve smyslu Úmluvy CMR) a pojišťovna tak vstupuje plně do práv a povinností tohoto oprávněného. To může klást na pojišťovnu nemalé nároky zejména tam, kde dosud nedošlo k řádné reklamaci vad pozdního dodání, popřípadě uplatnění nároků žalobou v (poměrně krátké) promlčecí lhůtě dle článku 32 Úmluvy CMR.

Výplatou pojistného plnění však zpravidla na pojišťovnu nepřechází celý nárok, který pojištěný vůči dopravci má. Spoluúčast pojištěného i stanovený maximální limit pojištění vedou k případům, kdy po výplatě pojistného plnění část původního nároku přešla na pojišťovnu a část zůstává nadále oprávněnému (odesílateli, příjemci). Takové případy jsou řešeny buď převodem zbývající části nároku na pojišťovnu, nebo naopak pověřením pojištěného ve smyslu § 530 ObčZ, aby nárok jako celek vymáhal po dopravci i nadále sám. Případy, kdy jsou jednotlivé části nároku vymáhány po dopravci několika subjekty, nejsou příliš časté, což je i z hlediska procesní ekonomie pochopitelné. Nezřídka se však stává, že pojišťovna, popřípadě pojištěný, neuplatní svou část nároku včas a tato vůči dopravci zaniká na základě promlčení.

S ohledem na poměrně krátkou promlčecí lhůtu jednoho roku dle čl. 32 Úmluvy CMR lze však doporučit, aby jednání mezi pojištěným a pojišťovnou neprobíhala příliš dlouho, aby zůstal zachován dostatečný čas k uplatnění nároků a k uzavření dohody o způsobu, jakým uplatňovány budou. Dojde-li k výplatě pojistného plnění krátce před promlčením nároků vůči dopravci, stává se velice často, že část nároku, popřípadě i nárok jako celek, zůstávají neuplatněny a promlčují se.

3) uplatňování nároků zasílatelem

V souladu s § 601 českého ObchZ se zasílatel zavazuje příkazci obstarat přepravu zásilky, a to vlastním jménem a na účet příkazce. Z toho vyplývá, že zasílatel, byť není vlastníkem, výrobcem ani dodavatelem zboží, se stává stranou přepravní smlouvy. Je nicméně nutno podotknout, že v českých poměrech jen ve velice málo případech uvádí zasílatel své obchodní jméno v přepravních dokumentech, a proto lze z přepravních dokumentů – nákladních listů zjistit osobu zasílatele jen velice zřídka. Protože však nároky z přepravní smlouvy uplatňují především její strany, tedy odesílatel a dopravce, je k uplatnění nároků ze ztráty, poškození zásilky nebo překročení dodací lhůty oprávněn právě zasílatel. Skutečnost, že jeho obchodní jméno není uvedeno na nákladním listě, není tomu překážkou.

Bývá však v praxi časté, že zasílatel postoupí své nároky z přepravní smlouvy na svého příkazce, aby ten mohl řádně uplatňovat nároky vůči dopravci přímou cestou. Nezřídka však také požaduje příkazce přímo po zasílateli, aby mu nahradil škodu vzniklou na zásilce, ačkoli za ni zasílatel z titulu svého postavení neodpovídá. Zasílatel je totiž povinen uhradit příkazci škodu, která vznikne z nedodržení závazku obstarat přepravu zásilky, popřípadě z nedodržení pokynů, které od příkazce obdržel. Faktická škoda na zásilce, která vzniká v době její přepravy (tedy v době od převzetí do vydání zásilky), však není zpravidla způsobena činností zasílatele. Zasílatel tak vymáhá po dopravci škodu ve prospěch třetí osoby, tedy svého příkazce, nedojde-li k postupu

(postoupení) uvedenému výše. To přímo souvisí s další možností, která však v České republice není rozšířená a která je uvedena níže pod bodem 4).

4) **uplatňování nároků třetích osob**

V případě náhrady škody platí všeobecné pravidlo, že škodu může po škůdci uplatňovat ten, komu škoda skutečně vznikla. Jde tedy o osobu, jejíž majetek se vlivem škodné události zmenšil, nebo naopak nezměnil, ač se tak mělo stát. V dopravním právu však dochází velmi často k situaci, že je nárok na náhradu škody uplatňován osobami, jimž škoda fakticky nevznikla. Zásilatel, který uzavře přepravní smlouvu s dopravcem, zpravidla nebývá vlastníkem zboží, jeho prodávajícím či výrobcem. Přesto je oprávněn z přepravní smlouvy uplatňovat nárok na náhradu škody, ačkoli se škodní událostí jeho majetek nezmenšil. (Na stejném principu uplatňuje nárok z poškozeného zboží vůči čistírně osoba, která zboží na čištění předala, nikoli její skutečný vlastník, popřípadě vůči opravně elektropřístrojů osoba, která přístroj k opravě předala, nikoli skutečný vlastník zboží).

Je přirozené, že taková škoda může být uplatněna pouze jednou a v okamžiku, kdy je povinnou osobou (doprovce) uhrazena, nemůže být již proti ní uplatněna znovu.

Zejména německá soudní rozhodnutí dospěla již v osmdesátých letech minulého století k názorům, dle nichž osoba, jejíž zájmy jsou se zájmy skutečného vlastníka (výrobce, odesílatele, prodávajícího) natolik spjaty, že jeho škodu považuje za škodu vlastní, je oprávněna tyto nároky uplatňovat vlastním jménem, i když jí přímo škoda nevzniká. Oprávnění uplatňovat nároky z přepravní smlouvy se tedy zakládá na určitém vnitřním (zájmovém) vztahu mezi skutečně poškozeným a osobou uplatňující nároky vůči dopravci. Tímto způsobem bylo v řadě soudních rozhodnutí (zejména německého nejvyššího soudu BGH ze dne 14.3.1985 – I ZR 168/82, nebo z 20.4.1989 – I ZR 154/87) přiznáno právo uplatňovat nároky odesílatele pro skutečného vlastníka zboží, odesílatele pro příjemce, zásilatele pro příkazce, příjemce pro odesílatele, zásilatele pro příjemce nebo i v případě řetězce dopravců poddoprovce pro prvního z řady dopravců (hlavního dopravce).

Dle rakouských rozhodnutí byl dopravce aktivně legitimován uplatňovat nároky vůči svému smluvnímu dopravci jen tehdy, pokud již dle § 1313 rakouského občanského zákoníku škodu poškozenému uhradil. Oprávnění uplatňovat nároky pro třetího ve smyslu německé právní praxe však bylo v Rakousku rovněž akceptováno, a to rozhodnutím OGH č. 4 Ob 2336/962 ze dne 26. 11.1996, dle něž může být nárok uplatněn hlavním dopravcem v zájmu jeho příkazce (smluvního partnera). Dle rakouské soudní praxe je k uplatnění nároků oprávněn vůči poddoprovci jak hlavní dopravce, tak i zásilatel. V rozhodnutí č.j. 4 Ob 24/97 ze dne 25.11.1997

rozhodl rakouský nejvyšší soud (OGH), že toto oprávnění platí i v rámci řetězení poddopraců, kdy každý poddopravce je oprávněn uplatňovat škodu po svém bezprostředním (smluvním) poddopravci, aniž škodu již sám uhradil oprávněnému. Takový nárok však může být přirozeně uplatněn i na základě prostého postoupení pohledávky.

5) **regresní nároky mezi dopravci**

Článek 37 Úmluvy CMR umožňuje postih mezi dopravci, je-li vztah mezi nimi založen na článku 34 Úmluvy CMR, tedy jedná-li se o následné dopravce. Ustanovení čl. 34 tedy předpokládá, že druhý a každý další dopravce převezme zásilku a nákladní list, čímž se stanou smluvní stranou přepravní smlouvy. Uhradí-li některý z dopravců, uvedený v čl. 36 Úmluvy CMR, škodu oprávněnému, vzniká mu zákonný regresní nárok vůči dopravci, jehož jednáním byla škoda způsobena, nebo vůči ostatním dopravcům, kteří se na přepravě podíleli, nebo kteří se podíleli na vzniku škody. Ustálená judikatura přitom nepožaduje, aby dopravce zúčastněný v rámci řetězce dopravců dle čl. 34 Úmluvy CMR, sám uskutečnil část cesty se zásilkou. Dopravci, který odškodnění poskytl, což je základní předpoklad jeho regresního nároku, tak vzniká zákonný nárok vůči dopravcům uvedeným v článku 37 Úmluvy CMR.

Jak bylo řečeno již výše, má otázka legitimace zásadní význam zejména při uplatňování nároků a zachování lhůt z přepravní smlouvy dle Úmluvy CMR, tedy zejména při uplatňování nároků ve smyslu čl. 32 odst. 1 Úmluvy CMR. Takové uplatnění nároků staví běh promlčecí doby, je-li řádně a včas provedeno oprávněnou osobou. Nedodržení těchto podmínek má však za následek zánik všech nároků, a to ať už v obecné jednoleté, nebo zvláštní tříleté lhůtě dle čl. 32 odst. 1 Úmluvy CMR.

III. Soudní rozhodnutí

Rozsudek BGH z 20.11.2003 – I ZR 102/02 – Transportrecht 2004, str. 74

Zasílatel byl pověřen zajištěním přepravy kosmetického zboží z Německa do Belgie. Provedením přepravy pověřil žalovaného, který coby poddopravce najal belgickou firmu. Na zboží vznikla při přepravě škoda ve výši 62.000,- DEM. Vůči v Německu podané žalobě namítl belgický dopravce nedostatek příslušnosti německého soudu s tím, že mezitím byla podána před belgickým soudem negativní určovací žaloba. Zemský i Vrchní zemský soud v Německu se označily za nepřislušné k projednání věci. S tímto názorem však nejvyšší soud BGH nesouhlasil.

Dle názoru BGH se příslušnost německých soudů zakládá na článku 31 odst. 1 písm. b) Úmluvy CMR. Německý soud je příslušný, protože přeprava byla zahájena v Německu, proto tedy příslušnost německého soudu vyplývá z ustanovení článku 31 odst. 1 písm. b) Úmluvy CMR. K Evropskému soudnímu dvoru byl předložen k provedení výkladu vztah mezi článkem 57 odst. 1 a článkem 20 tzv. Bruselské úmluvy (Úmluvy ze dne 27.9.1968 o soudní příslušnosti a o výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech), nicméně německý nejvyšší soud s ohledem na jednoznačnost věci nehodlal vyčkat rozsudku Evropského soudního dvora a přistoupil k samostatnému rozhodnutí. Článek 20 Bruselské úmluvy říká, že pokud má žalovaný své sídlo v jednom smluvním státě a je žalován před soudem druhého státu, avšak jednání u tohoto soudu se nezúčastní, tento soud se prohlásí za nepřislušný, pokud jeho příslušnost nevyplývá přímo z ustanovení této Úmluvy. Dle názoru BGH však není určovací žaloba podaná v jiném smluvním státě Úmluvy CMR na překážku projednání žaloby na plnění, podané v souladu s článkem 31 odst. 1 písm. b) Úmluvy CMR. Taková žaloba neodporuje článku 57 Bruselské úmluvy, který říká, že „Tato Úmluva se nedotýká jakékoli úmluvy, jíž jsou stranou smluvní státy, nebo jíž budou smluvní stranou, a která v určité právní oblasti upravuje soudní příslušnost, uznání nebo výkon rozhodnutí“. Úmluva CMR je dle BGH považována za takovou úmluvu, kterou jsou Německo i Belgie vázány a má proto přednost před ustanovením čl. 20 a čl. 57 Bruselské úmluvy.

Zda negativní určovací žaloba podaná v Belgii je překážkou projednání žaloby na plnění v Německu, je třeba zkoumat ve smyslu čl. 31 odst. 2 Úmluvy CMR, tedy řešit otázku, zda by rozhodnutí belgického soudu bylo v Německu vykonatelné. V tomto směru dochází BGH k závěru, že negativní určovací žaloba nebrání podání žaloby na plnění, neboť žaloba na plnění jde nad rámec žaloby určovací a chybí zde také potřebná identita sporných stran. Výrok negativní určovací žaloby, nemá až na ustanovení o nákladech řízení, povahu vykonatelného rozhodnutí. Totéž platí pro rozsudek, kterým se zamítá žaloba na plnění.

Článek 31 odst. 1 Úmluvy CMR upravuje mezinárodní soudní příslušnost, tedy otázku, před soudem kterého státu může být žaloba vznesena. Tím však není zakládána výhradní mezinárodní soudní příslušnost určitého státu. Je tím spíše dána možnost žalobci, aby svůj nárok uplatnil u soudu toho státu, který si v souladu s čl. 31 odst. 1 Úmluvy CMR zvolí. Pro dopravce z takových možností vyplývá zejména uplatnění žaloby na úhradu dopravného nebo nároku z článku 10 Úmluvy CMR. Německý BGH dále vyslovil přesvědčení, že upřednostnění negativní určovací žaloby by vedlo k situaci, která však Úmluvou CMR zamýšlena rozhodně nebyla, a to, že by v případě podání negativní určovací žaloby byl oprávněný (věřitel) nucen uplatnit svůj nárok ze žaloby na plnění formou protižaloby v řízení o negativní určovací žalobě. Tím by jeho volba, umožněná článkem 31 odst. 1 Úmluvy CMR, byla značně omezena. Z tohoto důvodu vrátil německý BGH spor zpět k řízení před soud I. instance.

Rozsudek Evropského soudního dvora z 28.10.2004 – C-148/03 – Nürnberger Allgemeine Versicherungs AG –v- Portbridge Transport International BV – Transportrecht 2004, str. 458

Předmětný právní případ byl projednán na základě rozhodnutí Vrchního zemského soudu v Mnichově z 27.3.2003 – 14 U 281/02 – Transportrecht 2003, str. 155. Tento právní případ se věcně zakládá na žalobě norimberské pojišťovny proti holandskému dopravci Portbridge Transport International BV, který přepravoval zboží z Německa do Velké Británie, přičemž došlo k jeho ztrátě. Vzhledem k tomu, že zásilka byla převzata na území Německa ve Vöhringenu, byl k projednání věci ve smyslu článku 31 odst. 1 písm. b) Úmluvy CMR příslušný Zemský soud v Memmingenu v Německu. Portbridge Transport International BV se však jednání nezúčastnil a označil německý soud za nepříslušný. Soud v Memmingenu vydal mezitímní rozsudek a označil se za nepříslušný, přičemž jeho rozhodnutí bylo založeno na čl. 20 Bruselské úmluvy z roku 1968. Norimberská pojišťovna však podala proti tomuto rozsudku odvolání k mnichovskému Vrchnímu zemskému soudu, založené na tvrzení o nadřazenosti článku 31 odst. 1 Úmluvy CMR, pokud se týká soudní příslušnosti, vůči článku 20 Bruselské úmluvy. Evropský soudní dvůr posoudil celý případ též s odkazem na článek 57 Bruselské úmluvy, když konstatoval, že účelem článku 57 Bruselské úmluvy je právě zohledňovat zvláštní ujednání mezi stranami (státy), která byla vytvořena pro právní úpravu v určité oblasti. Ustanovení článku 20 Bruselské úmluvy nemůže mít přednost před speciální úpravou článku 31 odst. 1 Úmluvy CMR, neboť přednost zvláštní právní úpravy určité úmluvy mezi stranami předpokládá právě článek 57 Bruselské úmluvy. To platí i v případě, že žalovaná strana formálně popírá příslušnost soudu tak, jak se stalo v tomto případě, přičemž se tato strana odvolává právě na ustanovení článku 20 Bruselské úmluvy. Ustanovení článku 57 Bruselské úmluvy musí být proto vykládáno tak, že soud smluvního státu, před nímž je žalován odpůrce, jenž má sídlo na území jiného smluvního státu, může založit svou příslušnost k projednání věci na zvláštní (jiné) smlouvě, jejíž stranou je stát, u nějž je řízení prováděno a tato úmluva současně obsahuje ustanovení o soudní příslušnosti, a to přesto, že se odpůrce k řízení nedostaví nebo se řízení zúčastnit odmítne.

Rozsudek BGH z 20.11.2003 – I ZR 294/02 – Transportrecht 2004, str. 77

Odesílatel pověřil zasílatele pracujícího za přejímací sazbu dopravou kontejneru s kamerami na jedno použití z Rotterdamu do německého Langenfeldu. Zásilka byla předána několika poddopravcům, byla však nakonec přepravována holandskou společností. Při přepravě došlo k odcizení části zboží. Žalovaný holandský dopravce oponoval příslušnosti německého soudu tvrzením, že v Rotterdamu byla podána určovací žaloba, a to v souladu s čl. 31 odst. 1 písm. b)

Úmluvy CMR v místě, kde byla zásilka převzata k přepravě. Zemský soud i vrchní zemský soud však potvrdily, že německý soud je pro projednání věci příslušný. Po podané revizní žalobě byl tento názor potvrzen i nejvyšším německým soudem BGH. V odůvodnění rozhodnutí německý nejvyšší soud konstatoval, že otázka, zda projednání věci brání námitka litispendence, musí být řešena ve smyslu článku 31 odst. 2 Úmluvy CMR. Dle názoru německého nejvyššího soudu je nutno Úmluvu CMR jakožto samostatnou mezinárodní úmluvu také samostatně vykládat, neboť tato představuje samostatný právní předpis. Z výkladu ustanovení čl. 31 odst. 2 Úmluvy CMR nevyplývá, že by negativní určovací žaloba měla být překážkou projednání žaloby na plnění, podané v jiné zemi. Případné rozhodnutí v negativní určovací žalobě totiž nemá vykonatelnou povahu, s výjimkou ustanovení o nákladech řízení. Totéž se týká zamítavého rozhodnutí v případě žaloby na plnění. Účel a význam ustanovení článku 31 Úmluvy CMR je však takový, že se v případě obou řízení nejedná o totožnou věc ve smyslu článku 31 odst. 2 Úmluvy CMR. Určité napětí mezi negativní určovací žalobou a žalobou na plnění je třeba vyložit ve prospěch žaloby na plnění. Uplatnění článku 21 odst. 1 Bruselské úmluvy není na místě, neboť předmětná řízení nevytvářejí překážku litispendence tak, jak článkem 21 odst. 1 Bruselské úmluvy zamýšleno.

IV. Příště

Příští vydání elektronického bulletinu dopravního práva bude věnováno tématům:

- 1) Odpovědnost dopravce při podvodné objednávce a podvodném přijetí zásilky
- 2) Zástavní právo při přepravě zboží

Advokátní kancelář Machytková, Sedláček, Vaca & spol.
Dlouhá 16, 110 00 Praha 1
e-mail: sedlacek@akmsv.cz
<http://www.akmsv.cz>
Tel.: (+420) 221 779 970
Fax: (+420) 221 779 999